

zatem staje, że autorzy owych krytycznych wobec władców passusów, których istota zawiera się w przekonaniu o wyższości boskiej prawdy przekazywanej przez proroków nad boską siłą uosobioną w królu, tworzyli poza dworem królewskim, a same teksty trafiły — jak uważa Eph'al–Jaruzelska — do starszej narracji historiograficznej wtórnie.

Lukasz Niesiołowski–Spanò
Uniwersytet Warszawski
Instytut Historyczny

Georges Vigarello, *Historia gwałtu od XVI do XX wieku*, przełożyła Anna Leyk, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2010, s. 448.

„Historia gwałtu od XVI do XX wieku” jest kolejną — po „Czystości i brudzie” oraz „Historii zdrowia i choroby”¹ — książką Georges'a Vigarello, która doczekała się przekładu na język polski². Autor podjął się w niej niełatwego zadania prezentacji historii gwałtu na przestrzeni XVI–XX w., z wyłączeniem jednak pierwszych dekad ubiegłego stulecia. Wbrew tytułowi, przedmiotem opracowania jest zasadniczo historia Francji, z nielicznymi tylko odniesieniami do dziejów innych obszarów.

Książka składa się z pięciu części, wyodrębnionych na podstawie kryterium chronologicznego. Pierwsza dotyczy *ancien régime'u*, kiedy to, według ustaleń autora, panowało powszechne przyzwolenie na przemoc. Niewiele wydano wówczas wyroków skazujących w procesach o gwałt, a większość z nich zapadła w sprawach, w których ofiarami były dzieci. Z dużą surowością traktowano ataki na kobiety z wyższych sfer, stanowiące naruszenie panującej hierarchii społecznej; normalna była natomiast przemoc seksualna panów wobec służby.

W kolejnym rozdziale, poświęconym czasom rewolucji, autor zauważył, że ok. 1770 r. nastąpiło zwiększenie wrażliwości opinii publicznej na przemoc, w tym seksualną. Przejawem zmiany było na przykład wyróżnienie gwałtu na dziecku jako odrębnego przestępstwa. Pojawiły się wówczas hasła głoszące niezbywalne prawo do samostanowienia (dysponowania sobą). Uznano także, iż wymuszony akt seksualny jest atakiem na osobę, a nie na stan posiadania jej opiekuna.

Dwie kolejne części pracy dotyczą XIX w. Vigarello zwrócił uwagę na sformułowanie wówczas kategorii czynu nierządnego, szerszej niż kategoria gwałtu, oraz na fakt, że samo usiłowanie popełnienia przestępstwa było penalizowane. Pod koniec stulecia nastąpiło natomiast „stworzenie” gwałcicieli. Ówczesne teorie naukowe wskazywały na ich

¹ G. Vigarello, *Czystość i brud. Higiena ciała od średniowiecza do XX wieku*, tłum. B. Szwarzman–Czarnota, Warszawa 1996; idem, *Historia zdrowia i choroby od średniowiecza do współczesności*, tłum. B. Szwarzman–Czarnota, Warszawa 1997.

² Wydanie oryginalne: G. Vigarello, *Histoire du viol. XVIe–XXe siècle*, Paris 1998.

zbrodniczą naturę oraz charakteryzujące ich specyficzne cechy psychiczne i fizyczne; dokonano również klasyfikacji typów przestępców.

W ostatniej części książki autor omawia historię najnowszą (od lat siedemdziesiątych XX w.). Cechą charakterystyczną współczesnego podejścia do omawianego czynu jest zwracanie uwagi przede wszystkim na krzywdę psychiczną, jakiej doświadcza ofiara. Powszechną normą stała się konsensualność współżycia, gwałt w związku z tym zdefiniowano jako akt dokonany mimo braku przyzwolenia. Nastąpiło ponadto bardzo silne potępienie przemocy seksualnej wobec dzieci, która została uznana za jedną z najbrutalniejszych i najbardziej odrażających zbrodni.

Autorowi udało się w fascynujący i przystępny sposób przedstawić skomplikowaną kwestię związku między historią społecznego postrzegania badanego zjawiska a ogólnymi przemianami cywilizacyjnymi i kulturowymi. Praca nie jest jednak wolna od wad. Kwestią dyskusyjną pozostaje pominięcie przez Vigarello pierwszych dekad XX w. jako okresu, w którym nie nastąpiły żadne zasadnicze przemiany wrażliwości społeczeństwa wobec przemocy seksualnej. Zwrócić należy także uwagę na pewien schematyzm interpretacji autora. Wyodrębnione przez niego okresy charakteryzowane są bowiem jako właściwie jednolite pod względem panujących poglądów na gwałt, co stanowi zbyt duże uproszczenie. Mankamenty te jednak nie zmieniają faktu, że omawiane opracowanie jest pozycją bardzo ważną na gruncie badań historycznych nad seksualnością i jako takie zdecydowanie zasługuje na pozytywną rekomendację.

Kamil Frejlich
Uniwersytet Warszawski
Instytut Historyczny